

2026-02-06

Dnr: 5.2.1- 2025-1970

Klimat- och näringslivsdepartementet

kn.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: kn.nm@regeringskansliet.se.

Remissvar angående Statskontorets rapport En översyn av förvaltningen av världsarvet Laponia

KN2025/01997

Sametinget har beretts tillfälle att yttra sig över Statskontorets rapport *En översyn av förvaltningen av världsarvet Laponia*. Yttrandet utgår från Sametingets uppdrag att främja samiska intressen och säkerställa att urfolksrättigheter beaktas i beslutsprocesser som berör samiskt liv, markanvändning och kultur.

Inledning

Rapporten ger en analys av nuvarande förvaltningsmodell och identifierar utvecklingsbehov för Laponiatjuottjudus. Världsarvet Laponia är skyddat av UNESCO för sina natur- och kulturvärden. Området är det största i världen och ett av de sista som grundar sig på ett traditionellt levnadssätt där renskötseln och levande samisk kultur är avgörande.

Världsarvet är en helhet, där de viktigaste grundstenarna är naturen, den samiska kulturen och rennäringen samt det historiska arvet. Sametinget välkomnar översynen och instämmer i flera av Statskontorets iakttagelser, men vill särskilt betona vikten av att fortsatt säkerställa samisk delaktighet och lokal förankring.

Sammanfattande ställningstaganden

Laponia utnämndes till världsarv för att området har unika kultur- och naturvärden. Laponia är det enda kombinerade kultur- och naturvärldsarvet i Norden och ett av få världsarv i världen där urfolk lever och brukar området än i dag.

Utöver det nationella skydd som anges i rapporten genom Rennäringslagen (1971:437) och Miljöbalkens riksintressesystem, måste Sverige även uppfylla sina internationella åtaganden urfolks rättigheter. Detta omfattar bland annat skyldigheten att respektera och främja samernas traditionella markanvändning, självbestämmande och inflytande i frågor som rör dem. Att dessa åtaganden efterlevs är avgörande för att samiska livsbetingelser inte ska urholkas och för att samisk kultur och samhällsliv ska kunna fortleva och utvecklas.

I regeringsformen 1 kap. 2 § sjätte stycket anges att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Genom denna bestämmelse erkänns samernas särställning i svensk rättsordning. Samernas status som

Čujuhus/adress

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573

E-boasta

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se

urfolk, folk och nationell minoritet innebär särskilda kollektiva och individuella rättigheter som staten har ett ansvar att skydda och säkerställa. Dessa rättigheter utgör grundläggande förutsättningar för att det samiska folket ska kunna bevara och utveckla sin kultur, sina språk och sina traditionella näringar.

Det samiska kulturarvet omfattar mer än renskötsel – det innefattar språk, slöjd, musik, berättartraditioner och en stark koppling till landskapet. Hot mot dessa värden, såsom exploatering av mark för gruvdrift (exempelvis Gällöck) och den globala klimatkrisen, riskerar att ytterligare begränsa möjligheterna för samiskt liv och kultur vilket påverkar samernas framtid och bör beaktas i ett långsiktigt perspektiv.

1.4.1 Förläng av Laponiaförordningen med fem år

Sametinget motsätter sig Statskontorets förslag att förlänga Laponiaförordningen med fem år. Laponiatjuottjudus har i sin tidigare hemställan till regeringen framfört att göra Laponiaförordningen permanent. Alla organisationer behöver granskas och förbättra sitt arbete, Laponiatjuottjudus är i det avseendet inget unikt. Sammantaget konstaterar utredningen att Laponiatjuottjudus utfört sitt uppdrag väl och motiverar inte varför ett permanent förordnande inte skulle kunna ges, trots att utredningen bedömer att den nuvarande förvaltningsmodellen är den mest ändamålsenliga för att förvalta Laponias natur- och kulturvärden. Sametinget ser att de brister som framförts till stor del kan hänföras till bristande uppföljning, kort planeringshorisont och osäkrad finansiering. Sametinget föreslår att regeringen gör Laponiatjuottjudus till en permanent lösning, vilket skapar förutsättningar för en långsiktig förvaltning med ett tydligt tidsperspektiv och stabila villkor.

1.4.2 Ge Laponiatjuottjudus mer långsiktiga planeringsförutsättning

Sametinget stödjer förslaget att Laponiatjuottjudus ska ges långsiktiga planeringsförutsättning. Långsiktig och stabil finansiering är en förutsättning för att Laponiatjuottjudus ska kunna utvecklas och förbättras. Däremot ställer sig Sametinget sig frågande till utredningens samlade bedömning att förslagen inte innebär några ökade kostnader. Sametinget delar bedömningen att förvaltningsorganisationens sårbarhet, bristen på vissa stödfunktioner och den kortsiktiga samt minskande statliga finansieringen fortsatt innebär utmaningar om de inte åtgärdas. Laponiatjuottjudus har tidigare utvärderats och förbättringsåtgärder föreslagits, men det har saknats resurser för att hantera de förbättringar som behövts.

Finansieringen behöver stå i proportion till och långsiktigt säkerställa, Laponiatjuottjudus uppdrag samt åtagandena gentemot UNESCO. Sametinget bedömer dock att en reglering av anslag 1:3 inte ensamt räcker för att garantera en stabil och långsiktig finansiering.

Regeringen behöver även införa ett årligt förvaltningsanslag direkt till Laponiatjuottjudus för att tryggt kunna bevara och utveckla Laponias värden. Laponia omfattas av både världsarvets och områdesskyddets bestämmelser, vilket innebär mer omfattande krav på uppföljning än för andra förvaltare av skyddad natur. På grund av begränsade resurser har Laponiatjuottjudus i dag svårt att fullt ut leva upp till dessa krav.

Utredningen konstaterar också att Laponiatjuottjudus har genomfört färre och mindre omfattande åtgärder inom verksamhetsområdet rennäring och levande samisk kultur än

inom övriga verksamheter. Detta beror på enligt rapporten främst på att föreningen inte har löpande finansiering för denna verksamhet, utan har behövt söka externa projektmedel. Några förslag för fast finansiering av kultur som är en av grundstenarna i världsarvet ges inte till regeringen, vilket Sametinget ser som en brist i utredningens förslag.

1.4.3 Länsstyrelsen behöver formalisera och utöka samarbetet med Laponiatjuottjudus

Sametinget motsätter sig förslaget. Sametinget anser att Laponiatjuottjudus i utgångspunkt ska ges långsiktig och stabil finansiering som motsvarar de förväntningar som ställs på verksamheten. Bedömningen av om samarbetet behöver utvecklas ytterligare, samt på vilket sätt, bör överlåtas till Laponiatjuottjudus.

1.5.1 Uppdatera förvaltnings- och skötselplan

Sametinget kan, utifrån dess nuvarande formulering inte tillstyrka förslaget. Förvaltnings- och skötselplanen är resultatet av flera års gemensamt arbete och en omfattande förhandlingsprocess mellan parterna i föreningen. Den bygger på den gemensamt framtagna värdegrund som utgör själva fundamentet för dagens förvaltningsmodell. Detta arbete har varit avgörande för att skapa samsyn, legitimitet och en förvaltning som speglar både världsarvets natur- och kulturvärden samt det samiska perspektivet.

En revidering av planen måste därför genomföras med full respekt för det tidigare arbetet och med utgångspunkt i de värden och principer som redan etablerats. En sådan process behöver fortsatt ta avstamp i världsarvets särskilda karaktär och de kriterier som skiljer Laponia från andra nationalparker och naturreservat. Till skillnad från mer standardiserade skötselplaner måste en uppdatering av Laponias plan säkerställa att den unika kombinationen av natur- och kulturvärden, inklusive den samiska markanvändningen och kunskapen, fortsatt ligger till grund för förvaltningen. En förändring som inte utgår från denna grund riskerar att försvaga själva värdebasen för världsarvet och undergräva den delaktighetsmodell som förvaltningsformen bygger på.

Utredningens analys bedömer att förvaltnings- och skötselplanen behöver en omfattande utvärdering och uppdatering. En revidering av förvaltnings- och skötselplanen innebär ett arbetskrävande och omfattande arbete som kräver resurser för att genomföra. Trots detta uppges inte någon kostnad av förslaget i rapporten eller förslag över hur arbetet bör finansieras.

1.5.2 Länsstyrelsen och Naturvårdsverket behöver ta fram indikatorer för att följa upp tillståndet för världsarvets värden

Sametinget stödjer förslaget att ta fram indikatorer för världsarvets värden, men anser att förslaget så som det är formulerat riskerar att förbise de kulturvärden som utgör en central del av Laponias identitet och status.

Länsstyrelsen och Naturvårdsverket har viktiga roller i fråga om naturvård och miljöuppföljning. Världsarvet omfattar inte enbart unika naturvärden, utan också landskap som formats av samisk närvaro, traditionell markanvändning och renskötsel under tusentals år. Dessa kulturvärden – liksom den levande samiska markanvändningen – är centrala för att världsarvets kriterier ska kunna upprätthållas. Utöver skydd av kulturmiljöer som

Čujuhus/adress	Telefovdna/telefon	E-boasta
Box 90	0980 - 780 30 (vx)	e-post: kansli@sametinget.se
981 22 GIRON/KIRUNA		
Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58	Org.nr.: 202100-4573	www.sametinget.se

Länsstyrelsen besitter saknas det samiska kulturperspektivet som är grundläggande för Laponia eftersom det ligger utanför föreslagna myndigheters ansvarsområde. För ett världsarv där kultur och natur är integrerade måste uppföljningen omfatta både ekologiska och kulturella dimensioner på ett sätt som speglar världsarvets unika karaktär. Detta kräver indikatorer som även fångar upp traditionell samisk kunskap, árbediehtu, renskötselns förutsättningar och de kulturella värden som uttrycks i landskapet. Laponia utgör ett sammanhållet natur- och kulturvärldsarv där naturmiljöerna och det samiska kulturarvet är oupplösligt sammanlänkade.

Utredningen föreslår även att Naturvårdsverket ska beviljas utträde (vilket Sametinget motsätter sig se vidare 1.6.1) vilket medför, som Sametinget tolkar det, att Naturvårdsverket avses delta som utomstående part. Uppgiften kan då än mer anses ligga även inom andra myndigheters ansvarsområde vilket Sametinget inte kan se att Statskontoret har utrett. Sametinget anser därmed att förslaget behöver utredas ytterligare.

1.5.3 Föreningen behöver prioritera naturvårdande åtgärder

Sametinget stödjer förslaget, men anser att frågan om ekonomiska resurser inte är tillfredsställande utrett. Utredningen visar att Laponiatjuottjudus har genomfört relativt få åtgärder inom naturvård. Statskontoret föreslår att Laponiatjuottjudus ser över möjligheten till att utöka bemanningen av naturvårdshandläggare samt söker externa medel för att förstärka naturvårdsarbetet. Utredningen uppger att *om regeringen höjer nivån på anslag 1:3 och föreningen därmed får utökade resurser behöver föreningen anställa två naturvårdshandläggare*, förslaget tas dock inte upp som åtgärd till regeringen. Att söka extern finansiering för att täcka den kostnad som fler anställda innebär och som utredningen föreslår är resurskrävande och anslaget 1:3 har minskat de senaste åren enligt *Tabell 2*. Anslaget behöver därmed vara i proportion till det förväntade resultatet.

1.5.4 Föreningen behöver utvärdera föreskrifterna i samråd med Naturvårdsverket

Sametinget motsätter sig förslaget så som det är formulerat och anser att föreskrifterna för nationalparkerna behöver analyseras utifrån folkrätten. Förvaltningen av Laponia skiljer sig i grunden från andra nationalparker och skyddade områden i Sverige. Laponia är både ett natur- och kulturvärldsarv där det samiska kulturarvet, renskötseln och den traditionella markanvändningen utgör bärande delar. Förvaltningen ska därför utgå från ett samiskt perspektiv och bygga på samiska kunskapssystem, sedvanor och samisk markanvändning.

Den särskilda modell som etablerats genom Laponiatjuottjudus syftar till att säkerställa samiskt inflytande och självbestämmande i enlighet med regeringens tidigare beslut och internationella åtaganden om urfolks rättigheter. En sådan förvaltning kan inte styras eller organiseras enligt samma principer som andra nationalparker, då dessa saknar motsvarande krav på urfolksdeltagande och integrering av traditionell kunskap.

Laponiatjuottjudus förvaltningsform ligger i linje med Konventionen om biologisk mångfald (CBD) artikel 8(j) och 10(c), där Sverige åtagit sig att respektera, bevara och stödja urfolks traditionella kunskap samt främja sedvanligt nyttjande av biologiska resurser. Som urfolk ska samerna ha ett fullt och effektivt inflytande på alla nivåer av förvaltning av skyddade områden, inklusive nationalparker inom renskötselområdet.

Marken i Lapponia är av grundläggande betydelse för samerna, både kulturellt och ekonomiskt. Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) har understrukt att urfolks nära band till marken måste erkännas som en central förutsättning för kultur, andlighet, integritet och överlevnad. Förhållandet till marken är inte bara en fråga om besittning och produktion; här finns även en materiell och andlig aspekt som de måste åtnjuta fullt ut för att bevara sitt kulturarv och föra det vidare till kommande generationer. Marken i området har traditionellt brukats av samerna och utgör en förutsättning för att vidmakthålla kulturen.

Beslut i förvaltningen ska, enligt ekosystemansatsen inom CBD, fattas utifrån bästa tillgängliga kunskap. Samebyarna och deras renskötare besitter den mest relevanta och detaljerade kunskapen om renskötselns behov och markanvändningen i området. Samisk traditionell kunskap (árbediehtu) har särskilt skydd genom Sveriges åtaganden enligt CBD artikel 8(j), och Sverige ska enligt artikel 10(c) främja sedvanebbruk som är förenligt med bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

Att tillämpa en standardiserad nationalparksmodell på Lapponia skulle riskera att försvaga de värden som världsarvsutnämningen bygger på, undergräva samiskt inflytande samt strida mot internationella åtaganden och regeringens ställningstaganden. Förvaltningen måste därför fortsatt utformas och styras med respekt för Laponias unika karaktär och det samiska folkets rättigheter.

1.5.5 Samebyarna behöver tillfälligt stöd för att delta i föreningens utvecklingsarbete

Sametinget stödjer förslaget, men anser att det behöver utvidgas till att även omfatta långsiktig finansiering. Utredningen betonar att samisk delaktighet är en grundläggande förutsättning för förvaltningen av världsarvet Lapponia och för förvaltningens legitimitet, särskilt i relation till berörda samebyar. Regeringen har också fastslagit att förvaltningen ska bygga på samiskt deltagande, vilket är nödvändigt för att säkerställa att traditionell kunskap, renskötselns förutsättningar och samiska rättigheter integreras i arbetet.

Som urfolk har samerna enligt internationella normer rätt till verkligt och inflytelserikt deltagande. För att dessa rättigheter ska få faktisk innebörd måste samiska aktörer ges förutsättningar att delta på lika villkor. Till skillnad från myndigheter som deltar inom ramen för sitt ordinarie uppdrag så saknar samebyarna samma organisatoriska och ekonomiska stöd vilket begränsar deras möjligheter till ett aktivt deltagande i processen.

Sametinget bedömer därför att Mijá Ednam behöver tillföras resurser både för utvecklingsarbetet och för det löpande arbetet inom Lapponiatjuottjudus. Utan stöd riskerar samebyarnas möjligheter att bidra att förbli begränsade, vilket kan leda till snedfördelning i inflytandet och försvagad legitimitet i förvaltningen.

Att förlita sig på ideella insatser från samebyarna är inte hållbart och strider mot principen om deltagande på lika villkor. Utredningen lyfter anslag 7:1 *Åtgärder för nationella minoriteter*, men förslaget tas inte upp i listan med förslag regeringen *tabell 1*. Sametinget understryker behovet av att regeringen säkerställer stabila resurser som garanterar ett jämlikt och rättighetsbaserat samiskt deltagande i förvaltningen av Lapponia.

Čujuhus/adress

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573

E-boasta

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se

1.6.1 Bevilja Naturvårdsverkets hemställan om att lämna föreningen

Sametinget motsätter sig förslaget. Utredningen uppger att syftet med förslaget är att förbättra myndighetens förutsättningar att styra förvaltningen av Laponias naturvärden och att Länsstyrelsen istället ska ges en utökad roll. Vilka konsekvenser Statskontorets förslag innebär för Laponiatjuottjudus som självständig förvaltningsorganisation uppges inte vilket är en stor brist i underlaget. Laponia förvaltas enligt principer som skiljer sig tydligt från övriga nationalparker och skyddade områden i landet. Om förändringar i förvaltningen ska ske behövs en grundligare analys över vilka konsekvenser förändringarna innebär för förvaltandet av både Laponias natur och kulturvärden.

1.6.2 Förtydliga uppföljningen från Länsstyrelsen i Norrbotten

Sametinget motsätter sig förslaget så som det är formulerat och anser att förslaget behöver utredas ytterligare för att säkerställa att förvaltningen av världsarvets alla delar inkluderas. Utredningen anger att förslaget även berör 1.5.1 och 1.5.2, vilka behandlats i avsnitten ovan.

1.6.3 Ta bort möjligheten att delegera rovdjursinventering

Sametinget stödjer förslaget.

1.7 Konsekvenser av våra förslag

Sametinget anser att underlaget brister i fråga om vilka konsekvenser förslagen innebär. Det saknas en konsekvensanalys över vad Statskontorets förslag innebär för Laponiatjuottjudus som en självständig förvaltningsorganisation och den samiska delaktigheten ur ett urfolksperspektiv. Utan en sådan bedömning riskerar förslag att implementeras utan att säkerställa att de stärker – snarare än försvagar – samernas möjligheter att utöva och utveckla sin kultur, sina språk och sina traditionella näringar i enlighet med nationella och internationella åtaganden. Underlaget redovisar inte heller de ökade kostnader som förslagen medför, vilket motverkar syftet att skapa stabila förutsättningar för Laponiatjuottjudus att förvalta världsarvet Laponia långsiktigt hållbart för kommande generationer.

Yttrandet har lämnats av kanslichef Lars-Ove Sjain efter föredragning av samhällsplanerare Mirja Lindberget, avdelningen för samiska näringar. I beredningen har även Sametingets styrelse varit delaktig.